

1946. XI. 28.

Sz. L.: A közgazdasági teóriák vizsgálata polgári és marxista értelemben. A szituáció anarchikus. Az 1914-től tartó 30 éves háború.

A polgári társadalom várt felbomlása nem következett be. A polgárság megszilárdulása az USA-ban. Második ipari forradalom liberális körülmények között. Éppen ebben az ortodox liberális formában született meg egy olyan erő, amely lefékezhetetlen. Ez az erő támadja a polgári magántulajdon elvét; nem propagandisztikusan, hanem ténylegesen.

Vagyis: a marxizmus társadalom-prognózisa összeomlott. Ugyanakkor be is teljesedett. Mennyi a siker és mennyi a kudarc? Meglepetések.

Chesterton: „A kereszténységet tulajdonképpen nem próbáltuk ki”.

Liberalizmus, demokrácia és szocializmus, mint az Egyház megvalósításának szekularizációs kísérletei. A kereszténység maga vonult vissza és tette lehetővé a kisajátító törekvéseket, ez tette őket történelmi tényezőkké.

Az Egyház élő tanítása szemben áll a klerikalizmussal. A modern törekvésekért – az ateista liberalizmusért, demokráciáért, szocializmusért, nacionalizmusért – az a réteg felelős, amely a kereszténység kipróbálását feladta.

A klerikalizmus felelőssége. A haladó intelligencia felelőssége. Ők is belementek a klerikalizmus és az Egyház élő tanításának azonosításába. Így ők is hozzászámították az Egyház élő tanítását a feudális, illetve fasiszta klerikalizmushoz.

Kiút? Végtelenül egyszerű volna, ha nem volna egyszersmind alig járhatóan nehéz. A konzekvencia levonásának mindkét oldalon belső akadályai vannak. – A vizsgálatban a tudományos élességet fenn kell tartanunk.

A szocialista intelligencia: a legfrissebb eszmeáramlat, kapcsolatban a szellemi fejlődés forrpointjaival. Mit jelentett ez 100 évvel ezelőtt?

1. Marx fellépése, a klasszikus német filozófia összeomlásának ideje. „Nem szükséges a hegeli filozófiát döglött kutyának tekinteni.” Kritikai továbbfejlesztés.
2. Az ipari forradalom aktivisztikus tudomásulvétele.
3. Az eseményekkel kapcsolatos irodalom (utópista szocializmus, polgári közgazdaságtan) kritikai-tudományos feldolgozása.

Marx és ellentétes előjellel Kierkegaard ironikusan akceptálta, hogy Hegel úgy szemlélte magát, mint a filozófia befejezését.

Marx: A közgazdaságtan, fogalmainak belső szerkezete folytán elmos. – Ebből feladat adódik mai szituációnk számára.

Mi felel meg az 1-3. pontnak ma?

1. Mi a ma összeomlott szellemi irányzat? Egzisztencializmus.
2. A második ipari forradalom.
3. 1-2.-t ellenszenvvel és elzárkózással fogadják.

Ez a történelmi analógia összekötő kísérlet a kérdések megfogalmazása felé.

Marxista és antimarxista tendencia. A tudományos szocializmus funkcionális (feladatként történő) megfogalmazása. Szemben azokkal, akik a kérdéseket nem akarják felvetni. A kérdéseket fel nem vető marxisták és antimarxisták részéről egyaránt: a klerikalizmus és az Egyház élő tanításának azonosítása.

A szocializmus mint harc a hazugság, a kizsákmányolás és az erőszak ellen. A hazugság, kizsákmányolás, erőszak: a mammonizmus végső képlete. Ez ellen semmiféle konzervatív klerikalizmus sem veheti fel a küzdelmet.

Az ellentétekben jelentkező probléma: szocializmus – tervgazdaság, vele szemben: szabadság

– személyes élet kibontakozása.

T. B.: Az egzisztenciális irányzat részben virágzó, részben összeomló?

Lukács: imperializmus = egzisztencializmus.

Sz. L.: Mint ténymegállapítás ez helytálló, de nem tudja asszimilálni sem a pozitív, sem a negatív erőket.

Szoros kapcsolat van egzisztencializmus és imperializmus között. A kérdés csak az, mit nevezünk ma konkrétan imperializmusnak? Elfogadható a lukácsi megfogalmazás, ha a gazdasági viszonyokat emberi, szellemi viszonyok tárgyiasodásának látja.

T. B.: Egzisztencializmus és imperializmus kapcsolata még így is nyitott kérdés.

Sz. L.: Az egzisztencializmus heterogén. Heidegger nyitott kérdés. Őrá gondolok, nem Kierkegaard-ra.

B. G.: Ipari forradalom van? Csak tökéletesítés, állandó fejlődés. Nincs olyasmi, ami ne szerepelne Verne regényeiben. Kivétel: az atombomba. Lehet-e belőle ilyen messzemenő következtetéseket levonni?

Sz. L.: Ez az egyetlen pont alkalmas rá. Akkora a hordereje. Az atomenergia szerves környezete, a tudomány technizálása, kapitalizálása és proletarizálása. Elektromos számolóapparátusok. Kvalitatív ugrás. Alapenergiák olcsóbbá válása.

B. G.: A szükségletek centrumba állítása. Távhallás, távlátás. Olcsóbban fűtünk, olcsóbban hajtunk. A scientific managementben nincs semmi valóban új, minden levezethető a Taylor-rendszerből.

H. B.: A múlt világháború befejezése. Új támadóeszköz, amire nem tudtak rálicitálni. Biztosítási technika és támadási technika.

Marxizmus: világbéke. Egzisztencializmus: támadás. Egzisztencializmus: teljes nyitottság. A marxizmus ugyanúgy védekezővé vált, mint a kereszténység. Biztosítás. (Leninizmus és trockizmus feladása.) A reformáció azzal nyert, hogy nem akart biztosított lenni. Az ellenreformáció azzal nyert, hogy magasabb volt a biztosítatlansága. Keleti imperializmus: biztosítási politika, domesztikálás, hazugság, kizsákmányolás, erőszak. – Mikor Marx mint individuum nem bírta tovább a harcot, keresett magának egy társadalmi osztályt. Verlogenheit (hazugság) Szabó Dezsőben és Marxban.

A német idealizmus gyökeresen eltér a reneszánszban felvett tudományos iránytól. Anglia és Franciaország ellenszenve. A német idealizmus, Marx és Oroszország Verlogenheitje, ami minket is elnyel. A mai franciák érzik és támadják. A nietzschei vonal orfikus (kapcsolata a szürrealizmussal). Nietzsche mint a tradíció embere. A német idealizmus fagyos, jéghideg, gyilkos.

Az atombomba mint a magasabb fokú biztosítatlanság eszköze, a transzcendencia lehetővé tétele. – Marxizmus: védekezés.

T. B.: Az indoklás közös pontokat takar, de elzárja az utat a munkaközösség előtt. A marxizmus és Oroszország kritikája helyett ez támadás, elszigetelt szellemi oldalról.

Ez apriorisztikus, „hitbeli” értékelés. A konkrét értékelés a felelőségi pont megtalálása. Miért van a marxizmusnak relatív ereje? A szocializmus mint biztosító szelepek eltávolítása. A társadalmi jelenségek jelentik az alapvető egzisztenciális szükségletet.

H. B.: Verlogene Machtstellung (hazug hatalmi helyzet): német idealizmus, Marx nem vette észre.

T. B.: Igaz és hamis Machtstellungot meg kell különböztetni. Ha nem tudjuk megkülönböztetni, akkor minden Machtstellung verlogen. Ez a kérdés Marxnál tisztázottabb, mint azt Hamvas Béla gondolja.

Sz. L.: Az egzisztencializmus támadó karaktere? Az egzisztencializmus gyűjtőnév, heterogén szellemi törekvések gyűjtőneve. Ha pozitív értelemben értékeljük az egzisztencializmus felületi karakterét, ugyanilyen értelemben kell értékelnünk a marxizmus felszíni támadó karakterét is. Az egzisztencializmus abból él, hogy környezete tespedtségéhez képest forradalmiságnak hat még a szellemi sziporkázás is.

A marxizmus még önfeladásának mai stádiumában is botránykő. Ellenfelei úgy támadják, mintha nem tett volna meg mindent a biztosítatlanság feladásának érdekében.

Az eredeti marxi intenció: a német idealizmus Verlogenheitjének felszámolása. Marx magában a filozófikus gondolkozásban lát megigazulási utat.

Marx és Kierkegaard egymásról nem tudva közösen: az egyetlen becsületes magatartás a kereszténység és minden lefordítási kísérletének elvetése.

Közösség és szellem. A szellem önkéntes gettósítása. A marxizmus még ma is provokáló hatással van a hamis szellemi magatartásra.

Eredendő félelem a marxizmussal szemben, kísértetszerű, traumaszerű elzárkózás még a polgárság legszellemibb képviselőiben is.

1946. XII. 6.

Sz. L.: A biblikus világból adódó közgazdaságtani módszer.

Atomipar–nemzetközi centralizmus – a polgári magántulajdon elvének megbukása.

Eddig kihagyott teoretikus probléma: mit is értünk polgári magántulajdonon?

Negatív meghatározás: a polgári magántulajdonnal szemben a személyi tulajdon áll.

Marx a személyi tulajdont csak a mindennapi szükségleti cikkekre vonatkoztatta; a termelőeszközökre nem. Ezt a kettéválasztást nem lehet végigvinni. A személyi tulajdon mindenre vonatkozik, így a szükségleti cikkekre és a termelőeszközökre is. – A polgári tulajdon helyett: személyi tulajdon. Érvényes ez a szellemi területeken is. Nem a polgári tulajdon átviteléről van szó: a személyi tulajdon mellékkérdése a polgári tulajdon.

A kapitalista fejlődés magja a szellemi tulajdonban van. (Újkori fizika. – Kritikák vallási és romantikus oldalról.)

Amerikai tudósok: megriadt férfiak klubja, akik nagy erőket szabadítottak fel.

A felszabadult erők befolyásolása a tét. Az új, betolakodott réteg: a tudósok, a tudomány.

Szerepük van a modern társadalom vezetésében. Új motívum: a tudományos réteg fokozottan beelát a politikai és propagandisztikus vezetésbe. Az egyik bele tud látni a másik kártyájába; a másik nem az előbbiébe. – USA: a forradalmi és ellenforradalmi erők csúcspontja.

Polgári és személyi tulajdon. Személyes befolyás. – A munka, a szellemi munka erőfeszítészerű mozzanata. – A segédmunkás, mérnök beletartozik a tudományba. Nemcsak etika... alimentáció.

A termelőeszközök és termelőerők nem dolgok; ilyen értelemben nem szocializálhatók. A személyes birtokláshoz az kell, hogy valami élő legyen; különben lomtár!

Proudhon: a tulajdon lopás. A polgári tulajdon a személyi tulajdon bitorlása. Személyi = közösségi tulajdon. – Marx mint a személyi tulajdon elleni lázadás elutasítója.

Szocializálás és a maradék szabadság.

Szocializálás és vele szemben a személyi birtokbavétel.

A szellemi erőfeszítés mozzanata az, amit mindkét oldal közgazdaságtana elhanyagol. A szellemi parazitizmus belső szellemi kérdés. A kutatók sopánkodnak, hogy mire használják őket – ugyanakkor belül hiúsági kérdések vannak.

Az emberi gyarlóság természetesen létezik; arról van csak szó, hogy csökkentjük vagy növeljük. – A saját tehetetlenségemet ne tegyem bele az emberiség szénakazlába.

Elérendő: a „krisztológiai megmozdíthatóság”.

1946. XII. 17.

Sz. L.: A marxi felfogás bírálata az anselmusi pozícióból. A gazdaság természeti-technikai folyamat és ezt egy értékelés irányítja ... ez a piac ... az árat ez alakítja ... a termelést az értékelő folyamat irányítja. A gazdaság tehát termelő folyamat és értékelő folyamat döntő áthatása. Sőt, valójában két értékelő folyamat ütközése és áthatása, mert a természeti-technikai folyamat maga is értékelő folyamat.

K. Gy.: Hogyan függnek össze az alacsonyabb és magasabb értékelések? Hogyan függ, függ-e a magasabb értékelés az alacsonyabbtól?

Sz. L.: Általánosságban, szigorúan és komplikációk nélkül értve a kérdést: az alacsonyabbtól nem függ a magasabb.

Esztétikai, etikai és logikai értékelések torzulása a gazdasági értékelés.

Értékelésünk és legmagasabb értékelésünk optimális összefüggése.

A magasabb értékelés annyira függ az alacsonyabbtól, amennyire nem akarja magától függővé tenni az alacsonyabbat.

Reális értékelésünket az szabja meg, hogy 1000, 100, 10, vagy 1 ellentétessel szemben tudjuk-e fenntartani.

T. B.: Az „értékelést” differenciálni kell teoretikus és energetikus mozzanatra. – Az anselmusi pozíció létezés–értékelés–akarat hármasságát jelenti: nem tudhatom nem akarni, hogy legyen, tehát van. Szellemi energetikus mozzanat a bizonyításban.

Sz. L.: Azért nem tudom megvonni az akaratomat, mert ha megvonnám, nem tudnék létezni.

T. B.: Annyiban függ a magasabb az alacsonyabb értékeléstől, amennyiben az öngyilkosság lehetséges.

Lehetetlen, lehetséges, öngyilkosság.

Aki nem öngyilkos, annál nem függhet a magasabb az alacsonyabbtól.

Sz. L.: Értékelés és árelmélet összeütközése. Azt már nem teszi meg a polgári közgazdaságtan, hogy az árelmélet szempontjából leírja az össztermelést, ez nagyon is értékelő magatartás volna. – Ott jelenik meg a gazdaság, ahol a piacnak döntő jelentősége van. – Rosa Luxemburg.

K. A.: Mennyiben vettek részt a gazdasági teóriák a gazdasági élet irányításában?

T. B.: A próbaszavazás befolyásolja-e a választásokat? Konjunkturakutatás.

„A gazdasági teóriák nagy mértékben felelősek a válságokért.”

Sz. L.: A középkori termelés tényleg csupán termelés volt. Uralkodók ellátása; a piacnak nincs irányító szerepe abban, hogy mit termeljenek.

T. B.: Újabbán kétségbevonják a gazdaságtörténészek, hogy a piacnak a középkorban ne lett volna döntő jelentősége. A középkor romantizálása ellen.

Sz. L.: Marx saját alapfogalmait nem bírja megérteni kozmikus fogalmazás nélkül. A gazdaságtan nála természet és ember kapcsolata. – Egy eldologiasított metafizika ürügyén vetette el mindazt, ami szellemi.

T. B.: Marx mindent megmond, de úgy, hogy nem igaz.

A munkaértékelmélet öntudatemelő mozzanata.

Sz. L.: Marx értékelése: a gazdasági erők meghatározójává lesz nála a nevelők nevelése. – Történelmi látása van: a mostani helyzet valamikor kialakult és valamikor meg fog szűnni; a mostani értéktagadó helyzetet nem veszi örök törvénynek. Az örök értékek tagadásával azonban agyoncsapja a történelmi látás erejét.
Krizistudat – történelmi tudat – közösségi tudat.

T. B.: A munkaértékelmélet egyetemes érvényét még a határhaszonelmélet sem teszi tárgytalanná.

Sz. L.: *Munka – alkotás – teremtés!* ez a fokozás.

A munkaértékelmélet értelmezése: *minden áru értékét a beléfkettett teremtés határozza meg.*

Marxnál a munka megszűnése a fizikai és szellemi munka különbségének megszűnése. – Tragikus kétértelműsége: felfelé vagy lefelé szűnik-e meg?

Mi a határhaszonelmélet?

A határhaszonelmélet szemben áll az objektív és szubjektív értékelméletekkel. A szükségletekből indul ki. Szerinte a szükségletek telítettségi görbéje (sorrendje) határozza meg a munka értékét: az utolsó rendelkezésre álló egység.

Az első pohár víznek számomra nagy értéke van. A másodiknak kisebb, a harmadiknak már csak tartalékolásra, a negyediknek már csak mások ellátására az én szolgálatomban – eltűnő perspektivikus sorban. Az Atlanti-óceánnak már csak akkor van értéke, ha az összes embert beleszámolom, és a víz értékét a határhaszonelmélet szerint az utolsó pohár víz értéke határozza meg.

Pozitív értelmezésben: *az utolsó adag teremtés nélkül sem tudunk meglenni.*

Olyan szükségletnek venni az alkotást, mint a vizet! Munka, alkotás, teremtés.

A gazdaságnak az a célja, hogy a szükségletek ne legyenek kielégítve. Amerikai helyzet. A félelem oka: a gazdaság mint életforma szűnne meg.

K. A.: A határhaszonelméletben az a kérdés van feltéve, hogy mi a legkisebb érték. Ha ezt megmondjuk, akkor tudjuk, hogy mi a legnagyobb.

Sz. L.: A határhaszonelmélet konstrukciós íze. Amerikaiak ellenvetése: még árelméletnek se jó, mert például a javak hasznosságával szemben a javak ártalmosságát nem veszi figyelembe.

1947. II. 6.

Sz. L.: A valóban helytálló kritika ellenére a kapitalizmus bukásának prognózisa évtizedről évtizedre összeomlott. Amerika az ortodox liberalizmus feladása nélkül kibírta a háborús erőfeszítést. Az USA visszatért a kapitalizmus eredeti álláspontjára: manchesteri-liberális Amerika. Az *atomenergia* olyan centralizmus magvát teremtette meg, amely a tervszerűséghez abszolút szükséges. Át kell organizálni a társadalmat. Most már a birtokon belüliek kénytelenek átorganizálni, ha helyzetüket meg akarják tartani.

Az utolsó évtizedekben kétségbeesett szembeállítás: a tervgazdaság tényszerű és erkölcsi szükségesség, de szembenáll a személyes szabadsággal. A kétségbeesett szembeállítással szemben: a tervgazdaság nem lehetséges a személyes szabadság realizálása nélkül, s a személyes szabadság nem lehetséges tervgazdaság nélkül. Szabadság és terv kettészakításából a jelenlegi helyzet kikényszeríti az egymást feltételező megoldást.

Személyi és közösségi tulajdon egybeesése. Ugyanazok körül a kérdések körül forog a harc az elméleti tudományokban és a gazdaságban. A probléma, a magántulajdon: közös.

A biblikus és eredeti egyházi felfogás mellett a megközelítőleg egyedül értelmes és teljes a marxi történelemfilozófia. A marxista történelmi elemzések kiegészítése: biblicizmus. A végső egzaktus alapja a Biblia. Összehasonlítás a biblikus és a marxi felfogás között. A marxi kommunizmusfelfogás a döntő.

Szigorú értelemben kommunisták csak azok, akik:

1. A kommunista életformáért küzdöttek.
2. Ugyanakkor tudták és hirdették, hogy ez a kommunizmus megvalósul, szabadságból és szükségéből egyaránt.
3. Tudták, hogy ez a kommunizmus egyszer már létezett.

A marxi ideológia–teória szembeállítás is idetartozik. A reakciós tudomány szerint öskommunizmus nem volt. A konzervatív polgárság nem fogadhatja el ezt a tényt. Az állásfoglalás ebben a kérdésben állásfoglalás közgazdasági értelemben is. Csak azt kell megnézni, hogy egy ember hogyan foglal állást az öskommunizmussal szemben. Ez döntő.

Hármaság: múlt, jelen, jövő és kommunizmus. Csak hármas elfogulatlanság esetében elemezhetek: ha nincs bennem ellenállás a múltbeli, a jövőbeli és a jelenbeli kommunizmussal szemben. Kommunizmus: három feltétellel szembeni ellenállásmentesség.

A marxizmus túlértékelése ellen: Marx szemben állt a biblikus felfogással. Marxék meggyőződése, hogy a reális történelemszemlélet velük indult el. El kell utasítanunk, hogy a lezárt marxi szempont lényegében kielégítő lenne. Önmagában való hitének hitelességét az bizonyítaná, ha önmagától számítaná az időt, mint az öskeresztények Krisztustól.

A személyi és közösségi tulajdon korszakának első éveiben vagyunk. Szabadságunk, hogy olyan nagyhatású rendszereket, mint a marxizmus és a pszichoanalízis, elfogulatlanul és immanens kritikával bírálhatunk. Ez mindig csak kultúrkörök lezárulása esetén lehetséges. Csak akkor lehet megfogalmazni egy kultúrperiódus immanens kritikáját, ha az lezárul.

Öskommunizmus. – Engels, Bachofen, Morgan.

Marx: „Az osztálytársadalom az emberi történelem előtörténete”. Vállalja-e a marxista elit azt, hogy a történelem velük indul? Lukács, Szalai nem vállalják. Ezzel szemben Szt. Ágoston a római történelemből nőtt ki s mégis elismerte a kvalitatív ugrást. Az öskereszténység totalitási igénye: görög stb. filozófia asszimilálása. Nem várta meg, míg tömegmozgalom lett belőle. A marxizmus megvárja, míg „társadalmi jelenség” lesz belőle.

B. G.: Egy marxista úgy védekezne ez ellen, hogy a történelem dialektikus folyonosság; nincs alapja, hogy egy időpontot abszolutizáljunk.

Sz. L.: Ez a marxizmus belső ellentmondása. Vallják a folytonosságot, mégis abszolutizálnak: megkezdik a történelmet.

A marxisták nem veszik tudomásul az egész jelen helyzetet, csak tömegmozgalmakkal foglalkoznak. Csak a már feje tetejére állított egzisztencializmussal foglalkoznak – amelyik átcsapott önmaga ellentétébe.

Minden olyan *állásfoglalás*, amely az egész emberi élet, az egész emberi lét magyarázatára igényt tart, kénytelen felvenni a paradicsomot (hogy egyszer jó volt), a bűnbeesést (hogy az valahogyan megváltozott) és a megváltást, Krisztust és az újra-eljövetelet, hogy az eredeti újra meg fog valósulni.

Freudizmuson, marxizmuson, szektákon végigvizsgálni, hogyan kénytelenek e hármas szerkezettel élni; azzal, hogy az Egy differenciálódott, és hogy fel fogjuk ismerni az Egyet. (Pl.: munkamegosztás megszűnése.)

B. G.: De a fejlődélmélet nem veszi fel ezt a konstrukciót.

Sz. L.: De nem is volt sohasem történelemszemlélete.

Fenntartjuk a marxista analízis szempontjait, megkíséreljük végigvezetni a történelmen. A társadalomtudományi és természettudományi problémák azonossága.

Személyi és közösségi tulajdon ellentéte látszólagos ellentét.

Nincs közösségi tulajdon sem, nincs személyi sem. Összefogó szempont: *s z e l l e m i t u l a j d o n*. A társadalmat a termelőeszközök határozzák meg; a termelőeszközöket viszont a tudomány: tehát szellemi realitás a „termelőeszköz”.

Minél nagyobb a *szellemi erőfeszítés*, annál nagyobb az anyagi következmény.

B. G.: Az anyagi szükségszerűség kényszeríti ki a technikát, a tudományosított termelést: gőzgép stb.

Sz. L.: Miért nem lett Kínában?

B. G.: Miért nem lett Rómában?

B. E.: Mert az arisztotelészi mechanika a sebességgel veszi arányosnak az erőt és nem a gyorsulással.

Sz. L.: Javak és eszközök, ember és eszme újratermeléséről beszélnek, de nem fogadják el, hogy Giotto és Bach primér termelés.

Szocialista társadalom akkor kezdődik, amikor megszűnik a munka és a munkamegosztás. A munka akkor szűnik meg, amikor felszabadulnak a termelőerők.

Az alkotó munka a proletár szemében passzió.

Amit Marx félretett az íróasztalfiókjába.

1947. II. 21.

Sz. L.: A biblikus gondolatokon sikerült lemérni az állítások helyességét.

A marxi jóslatok sikere és kudarca utal az egész koncepció kettősségére.

A kérdések elemzésénél már eleve eldől, hogy hová optál az ember.

A marxizmus a polgári társadalom kritikája és egyben legmélyebb alapjaiban elfogadása. Ez a kettőssége.

A marxi kommunizmus az ember szabadságharcának felismerése. Látja az ebben az irányban való küzdelem értelmét. Radikális humanizmus.

Tehetségek és szükségletek: ezek a pozitív ideálok. A termelőerőknél elsősorban gépekre gondolnak, de Marx a forradalmi proletariátust nevezi a legnagyobb termelőerőnek.

Minden lokális kötöttséget megtör, minden társadalmat aláás: ez a marxizmus pozitív célkitűzése.

Ideológia és teória szembeállítása.

Ideológia: a pozitív kutatástól való függetlenedés; egyes társadalmi csoportok létét igazolja.

Állati és emberi munka. – Terv.

A történelmi materializmus elnevezés nem jogosulatlan.

A *gazdasági viszonyok* szellemi realitását kell tudomásul venni. Ebben az idealista, vallásos és spirituális gondolkozók – kevés kivétellel – nem jutottak odáig sem, mint Marx Károly – bár ő is megáll az elemzésben.

Miről beszél a polgári közgazdaságtan? 1. Termelés, 2. elosztás, 3. csere, 4. fogyasztás. Minek a termeléséről, elosztásáról stb. van szó? Javakéről, közvetlen fogyasztási stb. cikkekéről. De nemcsak ezekről, hanem termelőeszközökéről is. Marx így egyszerre megkettőzi a négyességet, összefogja és körforgássá alakítja. A termelőeszközök fogyasztása nem más, mint a termelés – és ugyanez a játék mind a négy fogalommal.

A termelőeszközök elosztása adja a termelés szerkezetét.

Termelés: ember és természet küzdelme; alany és tárgy viszonya.

A faj maga is az egyik legfontosabb termelőerő. Marx az angol munkásosztályról azt állítja, hogy termeléséhez viszonyítva aránylag jobban ki van zsákmányolva, mint a kínai, pedig az angol jobban élt.

A történelmi fejlődést (gazdasági viszonyok) nem lehet úgy elképzelni, hogy láncszerű sorban hat a felépítményre (szellemi ideológiák).

Mit értenek pontosabban „gazdasági viszonyokon”? Az értékelés, a piac választja el a „termelési viszonyoktól”. A közvetlen fogyasztási javak és a termelőeszközök elosztása egyaránt a piac működésétől függ.

A marxi értékelmélet és a piac működése.

A marxi koncepcióban a gazdasági viszonyok meghatározzák a történelmet, a szellemi viszonylatokat.

A természettudomány a gazdasági viszonylatokból soha sincsen kivéve, de nincs is megjelölve benne.

Igaz-e, hogy „a gazdasági viszonyok csak végső elemzésben határozzák meg az egész ideológiai felépítményt”? A „g a z d a s á g i v i s z o n y o k” jelentik a közvetlen és közvetett javak termelését, fogyasztását, cseréjét és elosztását. Engels: a társadalmiasult ember életének lényege: javak, emberek, eszmék termelése, fogyasztása, cseréje és elosztása. Ez a híres alapépítményteória. De hiszen ezeken az elemeken kívül nincsen semmi az ateista világban! A „gazdasági viszonyok” így nemcsak végső fokon határozzák meg az ateista történelmet, mert

nem marad a „gazdasági viszonyokon” kívül semmi meghatározóvaló.

A polgári liberalizmus a gazdasági viszonyokat primitíven értelmezte. A marxi koncepcióban viszont az alap és felépítmény megkülönböztetésének nincs értelme.

Mindenféle kompromisszum vagy szintézis marxizmus és nem-marxizmus között lehetetlen.
– Az egyetemes ellenállás a logikai műveletekkel szemben marxisták és Marx-kritikusok közös pontja.

Lét és tudat megkülönböztetése a marxizmusban. Ez a szembeállítás nem analizáltatott. Mit értünk lét és tudat alatt?

Marx: a lét határozza meg a tudatot. A hegei Begriffel, a fogalom-fogalommal szemben ennek az álláspontnak történeti szerepe és jogosultsága volt. De önmaguknak nem határozták meg, mit értenek lét és tudat alatt.

A „lét” a marxi koncepcióban a „gazdasági viszonyokat” jelenti: az alapépítményt. A „tudat” a felépítményt.

A problémát másutt a teória és praxis, teória és ideológia ellentéte veszi át. A teóriát az ideológiától élesen elhatárolva, pozitíven értékeli.

Eddig négy ellentétpárt találtunk analizálatlan körforgásban (gazdasági viszonyok–termelési viszonyok; alapépítmény–felépítmény; lét–tudat; teória–praxis).

Az analízisre való hajlandóság hiánya jelzi azt a négy negatív pontot, ami a marxizmus történeti fejlődésétől egyre elszakíthatatlanabbnak bizonyul.

Az ötödik ellentétpár: *m a t e r i a l i z m u s – i d e a l i z m u s*.

Marx és Engels messze mentek a materializmus kritikájában; szemben a 19. sz. (például Feuerbach) humanista materializmusával. A kritika módszeres keresztülvitelére azonban képtelenek voltak, bár ez nem képességeiken múlt.

Idealista gondolkodók nem tudták kioperálni magukból a materialista motívumokat. Ezek fő képviselője Kant, aki bonyolult kompromisszumot hajtott végre idealizmus és materializmus között. (Kant–Laplace elmélet: a világ keletkezésének materiális megalapozása.)

Hová tartozik a *t e r m é s z e t t u d o m á n y*? Az alapépítményhez vagy a felépítményhez?

Hova tartozik egy Bolyai-féle geometria? Ha a gazdasági kapcsolatok jelentik a mozgatóerőt, akkor ez is hozzájuk tartozik, hiszen mozgató hatása nem vitás. A marxi koncepción belül ez a kérdés elvileg megoldhatatlan. Ez az oka a marxisták magasfokú tartózkodásának a kor szellemi problémáival kapcsolatban.

H. B.: Bizonyos előfeltételekhez kötötted, hogy a radikális kritikát gyakorold? Nem tartod alkalmasnak az időt és a helyet, hogy az utolsó szót kimondd ebben a kérdésben?

Sz. L.: Nem, biblicizmus és marxizmus között semmiféle kompromisszum nem lehetséges. – Nem lehetséges szintézis biblicizmus, freudizmus és marxizmus között, csupán arról van szó, hogy szellemi ellenségeink produktív megnyilatkozásaiból sokkal többet tudunk profitálni, mint ők maguk. Ez az ő önkéntes szellemi szolgálatuk.

H. B.: Meg lehet-e rajzolni egy biblikus közgazdaságtan kereteit?

Sz. L.: Biblikus, sőt marxista közgazdaságtan sem lehetséges, mert a közgazdaságtan a tőkére vonatkozik. Mégcsak nem is a munkáról van szó. A politikai közgazdaságtan elvi kritikáját csinálta a marxizmus is.

A biblikus felfogásban az elosztómozgatók maguktól kirajzolódnak. Csak oda kell nézni. A modern természettudományt a tulajdonviszonyokon keresztül lehet a biblikus képben vizsgálni.

H. B.: Be tudom osztani Freudot, Hegelt, Kierkegaardot, Marxot a hagyomány egy-egy helyére. Így nem forradalmiak. – Az a kétséges előttem, ahogy Marx a dolgokkal foglalkozik. – A morfológiai és történelmi módszer különbségéről van szó. A morfológiának más kibontakozása van, mint a történelemnek. A kettő nem fedi egymást. Az emberi létezés kibontakozási formái, a morfék sorozatosan nem fedik egymást a történelmi formákkal. A hegeli gondolatról és tévedésről van szó: a történet és a valóság azonosításáról. A létezés formáit egy történelmi képzetel azonosítja (Darwin, Spengler, Marx).

Sz. L.: A darwini, marxi, hegeli történelemfelfogás a történet elemeinek inventárjára sem tett hipotézist. Arról, hogy ezek az elemek egyetlen elemizhető realitásból vezethetők le, nincs náluk szó. Utalnak rá, de a műveletek hiányoznak: nem végezték el a levezetéseket. Kierkegaardot a tudományos teológiától függetlenül ki lehet venni ebből a sorból. Nem ígért olyat, amit nem teljesített. A marxizmusnak történelmi szerepén kívül „monumentális pragmatizmusa” adja használható realitását. Önmagán keresztültörő módszere, profétikus magatartása, ideológiai gyanúja és az a felismerése és helyzete forradalmi, hogy az öskommunizmus létének elfogadásához távolabbi személyes feltételek tartoznak.

„A marxista állam.” □

H. B.: Nem a gondolati elemeket vizsgálni, hogy azokat milyen csoportosításba lehet hozni, hanem a műveleteket vizsgálni: hogyan lehet az elemekkel dolgozni? – A modern fizikában elemekről már nincs szó... a szubsztanciális motívum kiküszöbölődik. Az ateizmus azt hiszi, hogy meg lehet fosztani a cselekvést a cselekvőtől.

Sz. L.: Minden generációnak újból kell optálnia az alapokhoz. Abból keletkezik a produkciók kettős felhasználási lehetősége, hogy középen kezdik a munkát. Középen kezdeni: irracionálizmus, proletár, kiszolgáló munka; felelősséget érte nem vállalhatok. – Zárt körön belül, relatíve lehet racionális. – Munkamegosztás. Kezdje más az elején.

Élet- és halálmotívumok között abszolút egyensúly nincs. Ahol élet- és halálmotívumot egyenlőnek ismernek el, ott a halálmotívum mindig fölényben van.

Szt. Ágoston: Az akaratszabadság az, hogy jó és rossz közötti választásról van szó. De ez felszínes. A tulajdonképpeni szabadság akkor valósul meg, ha azt választom, ami jó.

Ma kereskedők értékelik és osztják el a javakat... sőt, abból is élnek!